

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תש"ז

בפרקי אבות פרשת בהר - בחקותי תשע"ב לפ"ק

בעיר בארא פארק

באים להתרומם, כל אחד שואף להתרומם במדרגה גבוה יותר ממה שהוא עומד, 'מען קומט זיך צו דערהייבען'. וזהו האמת, וגלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב, שאור שבעיסה ושיעבוד גלויות (ברכות ז). ובני אדם רוצים להיות טוב, ושואפים לחיזוק ולעידוד שיוכלו להתרומם.

ואם כי עד עתה היו צריכין לעורר שכל אחד זמון לו מקום ולבוא ולהשתתף, ב"ה כהיום אנו עומדים כמו שמצינו בנדרות המשכן, אשר אחר שעורר משה את בני ישראל להביא נדבתם, שוב באו אליו העושים במלאכת הקודש ואמרו מרבים העם להביא וגו' (שמות לו-ה). וכבר הוסיפו עוד מקום עבור אלפי ישראל, וכבר גם זה נתמלא. ותכלית הדיבור כהיום הוא רק לעורר מהו התכלית והחובה שלנו להתבונן בעת הכינוס, ומה צריכין ליקח הביתה משם, ולהשתדל להיות מוהר לשמוע וקשה לאבד.

וכמו שבכל דבר שבקדושה צריכין לעשות הכנה מתחלה, ולפי ערך ההכנה שעושה עצמו כלי קיבול, הדברים עושה רושם. וכמו שמצינו גם במתן תורה, שביאתם לסיני היתה בתשובה, ולך אל העם וקדשתם היום ומחר והיו נבונים ליום השלישי, כן בעניינינו יש להקדיש איזה זמן להתבוננות כדי שיגיע לו תועלת היותר רב מהכינוס הזה.

ראיתי לספר מהגאון בעל החזון איש זצ"ל, שפעם בא אליו לחדרו איש אחד, ושאל אותו מה בקשתו. והשיב כי אין לו שום בקשה מיוחדת, אלא רוצה לראות ולהכיר את גדולי ישראל שבזמנינו, ולכן בא לבקר. ושאל אותו החזון איש, האם הוא מוכן רק לראותם, או גם לשמוע ולקבל את דבריהם? ... וכמו כן צריך כל אחד לשאול את עצמו, האם הוא הולך רק לראות, או גם לשמוע ולקבל על עצמו שינוי בדרכיו. - אומרים משמו של החידושי הרי"ם זצ"ל, במה שאמרה תורה, ורצע אדוניו את אוננו במרצע ועבדו לעולם (שמות כא-י), וברש"י און זו ששמעה על הר סיני לא תגנוב, וזה הלך וגנב, תרצע (קדושין כב). ולכאורה מה אשמה און אם האדם לא ציית אחר כך למה שהיא שמעה, ויש לרצוע את הידים ולא האון. אלא בעד שמיעה כזו על מנת שלא לציית ראוי לרצוע את האון, כי מוטב יותר לא לשמוע מלבתיחלה, ממה שלא לציית מה ששומע. ומוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין (שבת קמח).

הבא למהר מסייעין אותו (שבת קד). כל הבאים אל הכינוס וכוונתם שלימה שרוצים להמהר, יזכו שיהיה להם סיוע מהכינוס לימהר, כי גדול זכות הרבים, והשראת פני השכינה, שימצאו הדברים מסילות בלבבם לעשות עליהם רושם שיהיה קבוע בלבם.

איתא בילקוט (פ' ויקהל תח) בשרתי צדק בקהל רב, הגה שפתי לא אכלא (תהלים מ-ט), וכי מה בשורה היו ישראל צריכין בימי דוד, והלא כל

במשנה (אבות ה-ב) ארבע מדות בתלמידים מהר לשמוע ומהר לאבד, יצא שכרו בהפסדו. קשה לשמוע וקשה לאבד, יצא הפסדו בשכרו. מהר לשמוע וקשה לאבד, חכם. קשה לשמוע ומהר לאבד, זה חלק רע ע"כ. וברע"ב לא הוה שייך למתני הכא חסיד או רשע, שאין זה דבר התלוי בבחירתו של אדם, אלא חסרון שהיה בו מעיקר ברייתו ע"כ. ויש להבין הלא מאתו לא תצא הרעות, וכל מה דעביד רחמנא למב, ואם ה' גזר על מפה זו, גבור או חלש, חכם או טפש (גרה מז:), בודאי שזהו לטובת האדם, ולמה קרא אותו בשם 'חלק רע'.

ונראה כי הארבע מדות בתלמידים, אינם רק בהתלמידים היושבים לפני רבם ללמוד ממנו תורה, אלא גם בתלמידים המתכנסים לשמוע דברי מוסר ותוכחה, אשר גם בהם יש מדות אלו של מהר לשמוע או קשה לשמוע, כי מלת 'שמיעה' יש לה עוד כמה משמעויות, אחד, הבנת הדברים כמו כי שומע יוסף (בראשית מב-ג), אשר לא תשמע לשונו (דברים כח-ט). שנית, קבלת הדברים, כמו וישמע יעקב (בראשית כה-ז). וישנם בני אדם שמדחתם מהיר לשמוע, הוא מבין הדברים מיד ברמו ותיכף מקבל אותם על עצמו לעשותם, וישנם בני אדם שקשה לשמוע, אין הדברים מתיישבים בלבו להבין אותם בכלל, וגם כאשר כבר מבין, קשה לו לקבל זאת למעשה. וכמו כן יש מהר לאבד וקשה לאבד, שגם אם הבין וקיבל הדברים, הוא שוכח זאת בזמן קצר והוא מהר לאבד, ויש שמקיים אחותו ולא ארפנו, ועושה בו רושם לזמן מרובה. והתלמיד המוכרח הוא, מהיר לשמוע וקשה לאבד, וזה חכם וחלק טוב, ולעומת זה הגרוע שביניהם, קשה לשמוע ומהר לאבד, אין הדברים מתיישבים בלבו, וגם אחר שבקישוי כבר מבין הדברים, בזמן קצר מאבדם, וזהו חלק רע.

הגה עומדים אנו סמוכים ונראים להכינוס כלל ישראל שיתקיים א"ה למחר, כאשר רבבות ישראל יתאספו יחד עם הגדולי ישראל לקבל על עצמם קדושת שורש ישראל, ויחן שם ישראל כאיש אחד בלב אחד, לקבל על עצמינו לעשות גדרים וסייגים לכלי המשחית האינמערנעט שמכלה ושורף כל זיק קדושה שבאדם. ולהכריז מה שאמר ה' עלינו, כי עם קדוש אתה לה' אלקיך, ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה (דברים יד-ב). אשר מעמד כזה אין בכל אומה ולשון, להתאסף ולהגדיר עצמם בדברים שבקדושה, אשר עצם המדובר של הכינוס כבר עשה ופעל גדולות ונצורות, לעורר דעת בני אדם, ולחזקם ולעודדם בענין זה.

הייתי באסיפת הרבנים בענין הכינוס, והעיר רב אחד בגודל חשיבות הכינוס, אשר הבאים לשמוע יודעים כי לא ישמעו שם שום פתח של היתר, רק איסורים וגדרים, והם באים 'זיך צו לאון שמויען', ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. וענה על זה רב אחר, שהוא רוצה לתקן הלשון, 'שכולם

ימיו של דוד מעין דוגמא של משיח היה (שכל ימיהם היה במזכה). אלא שהיה פותח ודורש לפנייהם דברי תורה שלא שמעתן און מעולם ע"כ. ויש להבין וכי התורה הישנה, התורה שנתחדשה כבר בכל הדורות, כבר ידעו אותה כולה, ולא היה להם לבשורה, רק החידושים של דוד שלא שמעתן עוד און בעולם.

ונראה הכוונה, כי הרבה פעמים אדם שומע מוסר ותוכחה, ואינם נכנסים אל הלב, ואין עושים עליו רושם, וזה יתכן מחמת שתי סיבות, חדא מצד הדורש, וחדא מצד המקבל. והיינו כי לפעמים השמן לב העם הזה ואזני הכבד, הגחלת שלכל היהודי כבה, ואין הדברים נכנסים לאזניו. וכמו שביאר הרה"ק בעל אמרי אמת זצ"ל במעם רצינת האון, כי און ששומע דברי תורה ובכל זאת לא קולט את הנשמע, הרי זה משום שאון זה ספגה הרבה דברי איסור וליצנות וניבול פה, ולכן אין מתדבקים באון זה דברים שקדושה. והנה אמרו (כתובות ה:): מפני מה און כולה קשה והאליה רכה, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אליה לתוכה ע"ש. הרי שהאליה נבראה במיוחד לשמש תרים נגד שמיעת דבר שאינו הגון, וכיון שבאון זו לא ניצלה האליה לתפקידה, יש לרצוע אותה ודפח"ח.

ולפעמים המניעה מלקבל בא מצד הדורש, שאין בכוחו להסביר כראוי דבריו, והולך ומונה רשימה ארוכה מה שאין לעשות, לא יורד להסביר הנעימות של דרכי התורה ויפיה, כמה נאה היא בית יהודי חרדי, החן האמיתי שנסוכה על פניה, הנחת והתענוג שיש מבני ביתו, היופי של השבתות והימים טובים, וחיי השלוה שיש בו. ולעניינו בהאינמערנעמ, כמה מושחת נעשה האדם ממנה, שמוריד איכות ביתו עד דיוטא התנונה, והבנים שילכו בדרכו אחריו, יפרקו עול התורה עוד מימי נעורם, הם יתחילו במקום שהוא כבר גומר, והאדם נעשה עכר להכלים הללו, אינו יכול לחיות מבלעדם, והוא כשותה מים מלוחים שנעשה בכל פעם צמא יותר.

ולענומת זה העושה גדרים וסייגים הוא איש מורם, ושליט ברוחו על כל מה שפוגע בו, ויש לו אשה ובנים מהורים, אשר חן היהודי נסוך על פניהם. והתורה מעדן אותו וביתו יחד, ורואה את עולמו בחייו. ושמעתי פעם מאחד ממשפחתינו שנתרחק ביהדותו, ובא פעם לבקר בביתו, ואמר בתוך הדברים, תדע שאני מקנא אתכם, אין אתם בעצמיכם מכירים ויודעים להעריך גודל מעלת הסמענדארט חיים שיש בכם, אני שמסתובב בסביבה אחרת מעריך איכות החיים שלכם יותר מאתם בעצמיכם. ופירשו המפרשים, כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא (פנהרין ז'), עולם הבא יש לכל סוג ישראל, אבל תענוג עולם הזה אין לכל אחד, רק מי שיש לו בית חרדי, אשר רק שם יש השראת השכינה, ויפה לו שעשה אחת בתשובה ומעשים טובים מכל חיי העולם הבא (אבות ד-ז).

אמנם דוד המלך כאשר פתח את פיו לדרוש תוכחת חיים, היו הדברים עושים רושם על כל שומעיהם, הן מצד גודל קדושתו שהיו הדברים יוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב, והן ממה שהסביר לשומעי לקחו, אשר מה שהוא מציג לפנייהם לא בא להכביד עליהם, אלא בשורה טובה הוא מכיא להם, אני מציע לכם חיים של תענוג ונחת, עולמך תראה בחיך, אשר לא תוכל למצוא זאת בחיי הגויים. וכמו שאמר הכתוב (דברים ל"ט) החיים והמות נתתי לפניך גוי, ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך. ועוד גם זאת, שדרש דרשותיו בעם רב, אשר זכות הציבור הגדול שמתאספים, משרה רוח מזהרה על המקום, ובוה מצא מסילות בלבכם, שגם דיבורים שלא נכנסו עד עתה באוני השומעים, התחילו ליכנס בהם.

וזיהו שאמרו על דוד, שהיה פותח ודורש לפנייהם דברי תורה שלא שמעתן און מעולם, גם דברים שלא היו נכנסין עד עתה לאון שומעיהם היה פותח את לבם שיכנסו הדברים. והוא מטעם כי 'בשרתי' צדק, הדברים שאמרת לפנייהם היתה להם לבשורה, אני מייצג אתכם רק מה שהוא למוכתכם, להיות לכם חיים של תענוג ונחת, והסביר הדברים עד שהיו נעשים ערכים לאון השומעים. ועוד גם זאת, בשרתי צדק 'בקהל רב', שיש שם השראת השכינה מרוב העם הבאים לשמוע דבר ה', וקדושת המקום מסייע גם על לב אבן שיתרכך ויכנסו הדברים תוך תוכו.

ולעניינו, הרי האינמערנעמ כאשר אינו מרסן אותו, הוא כלי משחית שאין דוגמתו, והשקעים בהם חיהם אינם חיים, אין להם סיפוק בחייהם, ולאט לאט מתפרר הקשר שיש בינו לבין אשתו ובני ביתו, ולפעמים באה עד מצב ששובר לגמרי את ביתו. ובניו ובנותיו לומדים ממעשיו, וכאשר הם יוצאים ח"ו לתרבות רע, אז יקיץ מתרדמתו לראות עד היכן הגיע. ובשרתי צדק בקהל רב, תדעו ותכירו שמוכתכם דורשים ממכם גדולי ישראל, שלא יבוא יום שיראה שנתמוטט ואכד עולמו, ולאיה מקום הגיע.

בגמרא (עירובין כא:): אמר רב המנונא מאי דכתיב (מלכים א ה"ב) וידבר שלשת אלפים משל יהי שירו חמשה ואלף, מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה שלשת אלפים משל, על כל דבר ודבר של סופרים חמשה ואלף טעמים. דרש רבא מאי דכתיב (קהלת י"ט) ויותר שהיה קהלת חכם, עוד לימד דעת את העם, ואין וחקר תיקן משלים הרבה. לימד דעת את העם, דאגמריה בסמיני טעמים ואסברה במאי דדמי ליה. ואין וחקר תיקן משלים הרבה, אמר עולא אמר רבי אלעזר בתחילה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אונים, עד שבא שלמה ועשה לה אונים. [שתיקן עירובין י"ד], וגזר על השניות לעריות כדמפרש ביבמות (כ"א), ועל ידי כך אוחזק ישראל במצות, שנתרחקו מן העבירה, כדרך שגוה לאחוז בכלי שיש לו בית יד משאין לו] ע"כ. ויש להבין, איך יתכן שעד שלמה המלך לא ימצא חכם שיעשה חזיון וגדר וסייג לשבת ולאכילת קדשים ולעריות. וכי לזה צריכין להיות החכם היותר מכל אדם לעשות גדר וסייג לתורה. וגם למה קרא אותה בשם אונים לתורה, יותר ויצדק התואר שעשה בית יד להתורה, כמו בית יד לכלי.

ונראה דאיתא בגמרא (שם) אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין [וגזר שלא להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד חבירו, לעשות סייג והרחקה לאיסור תורה, שלא יבוא להתיר מרשות הרבים לרשות היחיד, שעשה אונים לתורה כאוני כלי שאוחזין אותו בס], ונמילת ידים [לעשות סייג למהרות], יצתה בת קול ואמרה (משלי כ"ט) בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני ע"כ. וכתבו התוס' אף על גב דתיקן נמי שניות, הא דלא חשיב הכא, משום דלאו בכת אחת תיקן ע"כ.

וכתב מרן החתם סופר בתשובותיו (או"ח סימן צ"ט) וז"ל, מה שהוסף חומרא לאיסור שניות, אף על גב שהוא מצוה לעשות סייג לתורה, מכל מקום לא שייך ישמח לבי, כי אולי יכשלו בזה בני אדם שאינם הגונים. אבל כשעושה סייג לשמירת שבת, וגם עשה תיקון שלא יקלקלו בו, היינו שיערבו עירובין, אז ישמח לבי גם אני. וגם כשהוסף סייג לקדוש לגזור מומאה על הידים, לא ישמח לבי, אלא יען למד תיקון למומאה בנמילת ידים, אז ישמח לבי גם אני עכ"ל. וכן כתב בחידושו (שבת י"ד) ע"ש.

וכמו כן הוא גם כלפי בני אדם, כאשר גוזרין איזה גזירה ומכבידין על האדם ליטול ממנו נוחיותו, קשה להעם לשמוע ולקבל ולהחזיק בה.

אבל אם מסבירין להאדם כראוי גודל התועלת שיהיה לו בשמירה זו, וגם נותנין לו פתח שיוכל לגדור גדר ולא יתבטל נוחותו, אז יכולים לפעול שיכנסו הדברים באזניהם, ויעשו אות לטובה.

וְלִכְּן שלמה המלך החכם מכל אדם, שהיה בידו להסביר כל דבר ודבר של סופרים באלף אופנים, עד שנעשו הדברים לכשורה מוכה להשומעים, ואזן וחקר ותקן משלים הרבה, על כן עלה בידו לעשות גדרים וסייגים לתורה. ועוד גם זאת שחקר בכל גזרה למצוא גם תרופה שלא יבוטל נוחותם, כגון בסתם ידים שגזר עליה מומאה, התקין עליה נטילת ידים, ובהוצאת שבת שלא להוציא מרשותו לרשות חבירו, מצא לה תקנה על ידי עירובין, על כן עשו הדברים רושם, וקיבלו בני ישראל גזירותיו.

וַיִּתְּכֵן שגם קודם שלמה עמדו חכמים לגדור גדרים אלו, אך מבואר בירושלמי (שבת א-ד, עבודה זרה ב-ה) מקובל אני וכו' שכל גזירה שבית דין גוזרין, ואין רוב ציבור מקבלין עליהן, אינה גזירה ע"ש. ולא נתפשטה הגזירה בקרב ישראל, וממילא במלכה. ורק שלמה המלך בחכמתו, בגודל כח הסברתו, ובמה שמצא גם עצה ותקנה שלא יפריע נוחותם, עלה בידו שיתקבלו הדברים. וזהו שאמרו, בתחלה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה 'אזנים', שלא רצו לשמוע הגזרות ולא נכנסו לאזניהם, עד שבא שלמה ועשה לה 'אזנים', כי גזרות חכמים כאשר עושים אותה באופן שיהא קל להתקבל, או יש לה שומעים.

וְכִמּוֹ כן בעניינינו, באמת כבר ישבו על מדוכה זו זמן רב, אבל בהיות שכלים אלו נעשים הכרה גדול בפרנסת בני אדם, וכמעט אי אפשר לנהל מסחר בלי כלים אלו. השליכו עצמם עסקנים רבים מתחלה למצוא גם פתרון לזה, וב"ה הצליחו הרבה, וכהיום כמעט כל אחד מסוגי הכלים הללו, הקומפיוטער והסלפון והבלעקבערי והענדרי וכו' יכולים כבר לתקן בהם פילמער, וכעת הזמן גרמא לעשות אזנים לתורה, שיכנסו הדברים באזני העם, ואין שום תירוץ וסיבה לישראל חרדי שלא יהיה הכלים הנצרכים למסחר נקיים מדברי איסור, ומי שיראת ה' פועם בלבו, לא יגע עוד לשום כלי שאין בו שמירה מהחמא.

וַאֲנִי רואים כי ישראל שהולך בלי כיסוי הראש, מכניס אותו בשם גוי, שאינו בגדר ישראל, ומאידך גיסא יש בני אדם שעוברים עבירות חמורות יותר, ואין מתארים אותם בתואר זה. ונראה שהוא ממעם דאיתא בגמרא (שבת קנ"ו): דאימיה דרב נחמן בר יצחק אמרו לה כלדאי [חזיים בכוכבים], בריך וגבא הוה, לא שבקתיה גלויי רישיה, אמרה לה כסי רישך כי היכי דתהוי עלך אימתא דשמיא, ובעי רחמי [בקש רחמים שלא ישלשך כך יצר הרע] ע"כ. הרי לנו כי הכיפה על הראש הוא השומר על האדם שיהיה לו יראת שמים. ולכן מי שנכשל בחמא שלא היה יכול להתגבר על יצרו, לא יצא עדיין מכלל יהודי, ובידו עוד שיחזור לדרך המובה. אבל המסיר את כיפתו, ומשליך מעל עצמו השומר על יראתו, אדם כזה קורין בשם גוי. וכמו כן לעניינינו, המשתמש בכלי בלי פילמער, הוא מסיר השומר מעצמו, וזהו כמו שמסיר הכיפה שלו, ודומה אליו ביהדותו, ועוד גרוע הרבה יותר ממנו.

וְלִהְיֶיר על גודל חוב הוזהרות בשמיעת דברי חכמים וגזירותיהם, יש לנו להתבונן במה שסיפר לנו חז"ל (עירובין שם), מעשה רבבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורין, והיה רבי יהושע הגרסי משרתו, ככל יום ויום היו מכניסים לו מים במדה, יום אחד מצאו שומר בית האסורין, אמר לו היום מימך מרובין, שמא לחתור בית האסורין אתה צריך, שפך הציץ ונתן לו הציץ. כשבא אצל רבי עקיבא אמר לו, יהושע אין אתה יודע שזקן אני והיי תלויין בחייך [שאין

לי אלא מה שאתה נותן ומומן לי], סח לו כל אותו המאורע. אמר לו תן לי מים שאמול ידי, אמר לו לשתות אין מניעין לימול ידך מניעין. אמר לו מה אעשה, שהיכים עליהן מיתה, מוטב אמות מיתה עצמי ולא אעבור על דעת חבירי. אמרו לא מעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו. כששמעו חכמים בדבר אמרו, מה בוקנתו כך, בילדותו [שהיה יכול לקבל מורה ועיניו] על אחת כמה וכמה, ומה בבית האסורין כך, שלא בבית האסורין על אחת כמה וכמה ע"כ.

וַיֵּשׁ לדקדק מהו הלשון 'מיתה עצמי', הוי ליה למיזר מוטב שאמות ולא אעבור על דברי חבירי. ובפשוטו הכוונה, כי העובר על דברי חכמים חייב מיתה (שם), ואם כן ממה נפשך ימות, אם לא ימול ידיו ויאכל בלי נטילת ידים, הרי יתחייב מיתה מן השמים על מה שעבר על דברי חכמים, ואם ימול ידיו לא יהא לו מים לשתות ותצא נפשו במיתה צמא, ומוטב שאמות מיתה עצמי. אבל אכתי צריך ביאור, דבתוס' שם הקשו, מהא דאמרין בפרק קמא (ז): דארבעה דברים פטורין במחנה, רחיצת ידים, וכל שכן במקום סכנה. ותירצו דמחמיר על עצמו היה ע"כ. ואם כן אם לא ימול ידיו לא ימות כי לא עבר על דברי חכמים, ואם כן די באמרו מוטב אמות ולא אעבור על דברי חבירי, ולמה הדגיש 'מיתה עצמי'.

וְרֵאִיתִי לפרש שורש הדברים באמרי אמת (לקוטים מה:), והוא דאיתא בגמרא (ברכות סא): מעשה וגזרה מלכות גזירה על ישראל שלא יעסקו בתורה, מה עשה רבי עקיבא, הלך והקדיל קהלות ברבים וישב ודרש וכו', עד שתפסוהו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורין וכו', והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן, אמר להם כל ימי חייתי מצמער על פסוק זה בכל נפשך (דברים ו-ה), אפילו נטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקימנו ע"כ. הרי שרבי עקיבא היה משתוקק כל ימיו למות על קידוש השם.

וְרֵבִי עקיבא השיג כל זאת שיבוא לידי כך, כי דברים שלא נתגלו למשה נתגלו לרבי עקיבא (במדב"ד י"ט), והרי הראה ה' גם למשה את רבי עקיבא, ואמר לפניו רבש"ע הראיתי תורתו, הראני שכרו וכו', וראה ששוקלן בשרו במקולץ וכו' ע"ש. ומצינו בגמרא (פנהדרן סח) כשחלה רבי אלעזר, נכנסו רבי עקיבא וחבריו לבקרו וכו', אמרו לו ללמוד תורה באנו, אמר להם ועד עכשיו למה לא באתם, אמרו לו לא היה לנו פנאי. אמר להם תמה אני אם ימותו מיתה עצמן, אמר לו רבי עקיבא שלי מהו, אמר להם שלך קשה משלהן ע"ש.

וְאִם כן מיתה קידוש השם היתה משאת נפשו של רבי עקיבא, שכל ימיו הצמער על זה מתי יבוא לידי, ואף על פי כן כדי שלא לעבור על דברי חכמים, שהיו רק חבריו, החליט לוותר מלמות על קידוש ה', ואמר מוטב שאמות מיתה 'עצמי', בלא קידוש ה', אלא במיתה צמא שקשה מכל המיתות, וזה עצמו מסירת נפש יותר גדול מרבי עקיבא לוותר על שאיפת חייו הנשגבה ביותר, ובלבד שלא לבטל תקנת חכמים. הרי לנו עד כמה צריכין לזהר בדברי חכמים, שהיה רבי עקיבא מוכן למסור נפשו על 'חומרא' בדברי חכמים, ולוותר על מיתה קידוש השם, ולמות במיתה מוגנה של צמא שקשה מכל המיתות.

וְאִמְרוּ על זה חכמים, מה בוקנתו כך, בילדותו על אחת כמה וכמה, ומה בבית האסורין כך, שלא בבית האסורין על אחת כמה וכמה. ושמעתי לפרש כי חוב נטילת ידים לחולין הוא רק סייג שלא יבוא לאכול תרומה וקדשים בסתם ידים (חולין קו), והרי אמרו חז"ל (זמא לו): כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חמא שוב אינו חוטא ע"כ. ומה גם אדם בוקנתו שכבר

חלוש יצרו. ויתכן להשוב שאדם כזה, חכם כרבי עקיבא ועומד כבר בימי זקנותו, אינו צריך עוד לגדרים, הוא לא יבא להכשל בעבירה, ומכל שכן שיצטרך למסור נפשו על זה במיתת צמא, ולא עוד אלא שנמצא בבית האסורין, מקום שאין בו תרומה וקדשים. ואף על פי כן היה רבי עקיבא מוכן למסירת נפש ממש, ובלבד שלא יעבור על דברי חכמים, על כן אמרו, מה בוקנתו ובבית האסורין כך, על אחת כמה וכמה בילדותו ושלא בבית האסורין. והוא מוסר השכל שגם הגדול שבגדולים, מוטל עליו לקיים הגדרים וסייגים של חז"ל, ולא יאמץ בעצמו כי הוא כבר גדור. ואם זהו בדברים שאין נפש של אדם מחמדתן לעבור עליהם, מכל שכן בדברים שנפשו של אדם מחמדתן.

ויש לומר עוד על פי מה שכתוב בחתם סופר (פ' לך לט) כמה שאמר ה' לאברהם, לך לך (בראשית יב-א), וברש"י להנאתך ולמזכותך, כי הנה יש לחקור, אברהם אבינו ע"ה מסר נפשו והשליכו מנגד ושיבר צלמו נמרוד ועמד נגדו, ולמה לא עשה כן בארץ כנען שהיה מלאה גלולים, ואין לך עין רענן שלא היה תחתיו עבודה זרה, וכן הר גבוה וגבעה נשאה (עבודה זרה מה), ולא מצינו ששיבר אליליהם, אדרבה השתחוה לבני חת ונכנע להם. אבל האמת, שם באור כשדים לא שמעו לקולו כלל, ולא הועיל בכל תוכחותיו, ולא עשה נפש כמו שעשה בארץ כנען, ולא היה שם מכיר ה' כי אם הוא, על כן השליך נפשו מנגד להפרישם מעבודה זרה כל מה שאפשר, ואם ימותוהו מה לו בכך. אך בארץ ישראל קרא בשם ה' ונתגדל שמו, וקבלו ממנו רבבות ועשה נפשות הרבה (כרמב"ן י"ב ב' ו'), על כן אין לו רשות למסור נפשו להתגרות עם אותן שלא שמעו לו ולא נתגיירו, כי אם ימותוהו מה יעשו כל אותן תלמידים הסמוכים על הוראתו ותורתו. ואין לומר יסמוך על הנם, אין זה מדת חכמים כי אולי לא יעשה לו גם, רק מוסר עצמו למיתה על כל פנים, וזה אין לו רשות אם מפסיד לתלמידים. ונמצא בארץ ישראל על ידי שנתגדל שמו ונאספו אליו הרבה גרים, על ידי זה עבד ה' במנוחה והשקט ולא היה צריך להתקומט עם הרשעים, אלא השומע ישמע והחדל יחדל, נמצא היה זה להנאתו ומזבתו עכ"ל.

ואם כן המורה דרך לרבים, אין זה דבר פשוט שיוכל למסור נפשו במקום שאין עליו חוב, כי הוא מפסיד בזה לאחרים, ומה יעשו אותן התלמידים הסמוכים על תורתו. ומעתה רבי עקיבא בוקנתו שהיה רבן של תלמידים לאלפים, וכולהו אליבא דרבי עקיבא (סנהדרין פו), ואף על פי כן לא הביט על שום דבר, והפקיד נפשו שלא לעבור על דברי חבריו, ומה בוקנתו כך, כל שכן בילדותו, אשר אז לא היה עדיין שאל לרבים, על אחת כמה וכמה, בודאי שהיה מוסר נפשו. ואם בבית האסורין כך, שלבו של אדם נכנע ולא נצרך כל כך לסייג לפגוע בדברי תורה. ועוד כי מצות קידוש ה' הוא רק נגד עשרה בני אדם וכמו שנאמר (ויקרא כד-לב) ונקדשתי בתוך בני ישראל (סנהדרין עד), והרי שם היה יחודי, ומה בבית האסורין כך, שלא בבית האסורין על אחת כמה וכמה.

ובזה נבוא חזרה לבאר המשנה, דהנה בספר ערוגת הבשם (ריש פרשת ויחי) כתב לפרש הכתוב (ישעיה ו-י) השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע, פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו. דברין היה ראוי להיות שאם חז"ו אדם חוטא, שירגיש מיד בגודל המרירות של החטא, ועד כמה מגיע הפגם שפוגם על ידי זה בעולמות העליונים עד אין חקר, איך על ידי

שפוגם חס ושלום בעיני הגשמיים בהסתכלות בדבר ערוה וכיוצא בזה, ומשמעו לאזניו דברים אסורים, על כן אי אפשר לו לראות עד היכן הדברים מגיעים, ואינו שומע קול כרוזא דקרא בחיל וי לפלגיא דמריר במאריה שמכרוזין בכל מי שעובר עבירה רחמנא לצלן (עין ויה"ק ח"ב רסג). ועל כל פנים היה לו להרגיש זה בלבבו, אבל כיון שהלב חורש מחשבות און חלילה, ממילא אין לו הרגשה זו. ומעמא דמילתא כיון דעל ידי זה נפסק החבל הכסף המחבר חלקי נפשו החיונית בנפשו הקדושה, ונפש ברוח, ורוח בנשמה, על דרך גרגן מפריד אלוף (משלי מו-כח), משום הכי אי אפשר לראות ולהאזין ולהבין כל מה שנעשה גרמא דידה על ידי חמאותיו.

והיינו דאמר הנביא ישעיה 'השמן לב העם הזה', דאינו מרגיש עד כמה מגיע פגם חמאותיו, 'ועיניו השע' שאינו רואה עד היכן הדברים מגיעים, 'ואזניו הכבד' שאינו שומע הכרוזים שמכרוזין עליו במרום, וקמפרש מעמא דמילתא, 'פן יראה בעיניו', דהנה אמרו ז"ל (עירובין צו). כל מקום שנאמר פן ואל אינו אלא בלא תעשה שבתורה. והיינו דאמר 'פן' יראה בעיניו, מחמת שהוא רואה בעיניו דבר שהוא לא תעשה לראותו, ובאזניו ישמע, דזה שהוא 'פן' היינו לא תעשה זהו ישמע באזניו, ולבבו יבין היינו דבר שהוא 'פן' זאת יחשוב בלבבו, ועל ידי זה נעשה השמן לב העם וגו' ע"ש.

ולכן אם רואין אנו אדם ששומע דברי תוכחה ומוסר, והוא 'קשה לשמוע' להבין ולהשכיל ולקבל הדברים, וגם אם אחר הקישוי כבר נכנסו הדברים בתוכו, אינו עושה זאת עליו רושם אלא על זמן קצר, והוא 'מהר לאבד', זהו חלק רע, הרי זה לסימן כי חלקו הוא ברע, הוא מושרש כבר בשמיעת וראיית דברי איסור, ולכן אזניו הכבד ועיניו השע, כי השמן לב העם הזה. אבל אם רואים אדם ש'מהר לשמוע', הדברים עושים עליו רושם תיכף, ואחר שמיעתו הוא 'קשה לאבד', ומשנה דרכיו אחר שמיעתו, הרי זה חלק טוב, זהו לסימן כי דרכו אשר בחר בו הוא בדברים טובים, אין טוב אלא תורה, ולכן לבו ואזניו פתוחות לשמוע ולקבל.

וזהו עיקר התכלית שיתקיים בנו, לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם (תהלים לב-ב), ופירש הרמ"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג זי"ע, שיש להשתדל שגם אחר שעוזב והולך משמיעת תוכחה, יקח אתו עמו הדברים ששמעו, וכאשר לבו בנים, שאתם הולכין ממנו, שמעו לי יראת ה' אלמדכם (עין אך פרי תבואה פ' וירא). והנה מעמד רב של רבבות ישראל ביחד, שומרי תורה ומצוותיה, שמתאחדים לקבל על עצמם גדר התורה, לא היתה עוד בארץ זו מעולם, ואין ספק כי במעמד הזה יתעורר עת רצון נשגב מלמעלה, והזמן גרמא אז להתעורר בהרהורי תשובה על העבר, שכל אחד יודע נגיע עצמו בדברים שבקדושה, וידוע מעלת תשובה כרבים, שיש בה כח של תשובה מאהבה שזדונות נעשו כזכיות (ויזא פו), כמו שכתב בישמה משה (פ' האזינו) שזהו שאמר הכתוב (הושע יד-ה) ארפא משובתם אודהם נדבה, דבעושה תשובה מאהבה הרי גרפא העבירה, כי הודון נעשה זכות, והרע נעשה טוב, ובתשובת הרבים 'ארפא משובתם' דייקא כי נעשו זכיות, ואף ששבים רק מיראה, מכל מקום אודהם נדבה, אף שאינו מגיע להם, כי נפישו זכותיה דרבים ע"ש. ויתן ה' שיתרבה מזה כבוד שמים, ונזכה לראות בייעותן של ישראל בביאת בן דוד בעגלא ובזמן קרוב.

<p>נתגבד ע"י ידידיו מוה"ר ר' שמואל בנימין פאללאק הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למו"ט</p>	<p>נתגבד ע"י ידידיו מוה"ר ר' לייב ראזענבערג הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למו"ט</p>	<p>נתגבד ע"י ידידיו מוה"ר ר' הערל בראדער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסיו בנו החתן למו"ט</p>	<p>לעילוי נשמת כ"ק הגה"צ רבי יהושע בן הגה"צ רבי אשר אנשיל זצוק"ל אבד"ק סאמבאטא העלי נפטר יום ה' סיון - ערב שבועות תשמ"ה לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה.</p>
---	--	--	---